

УДК 373.2.016:[811.161.2–026.571:398]:376–056.264
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-4-42>

Ольга ШОСТАК,

orcid.org/0000-0002-9858-7940

*старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені професора Т.І. Поніманської
Рівненського державного гуманітарного університету
(Рівне, Україна) o._shostak@ukr.net*

РОЛЬ МАЛИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ЖАНРІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВИРАЗНОСТІ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСЛАЛІЄЮ

У статті розкрито специфіку формування виразного мовлення в дітей дошкільного віку з дислалією засобами малих фольклорних жанрів. Виразне мовлення включає наявність мовних засобів, які відповідають умовам та завданням спілкування, його структурі, а також спрямоване на підсилення ефективності висловлювання, підтримку уваги й інтересу в слухача, вплив на почуття та уяву. Виразне мовлення вирізняється точністю, логічністю, чіткістю, експресивністю, образністю. Проте дошкільникам із дислалією властиве порушення виразної сторони мовлення. У дислаліків простежуються проблеми у звуковимові, у сприйнятті та відтворенні різних інтонаційних конструкцій, труднощі в логічному наголошенні, виборі правильного паузування і ритму.

Обираючи мовний матеріал для занять із дітьми з дислалією, необхідно враховувати розвивальний потенціал, яким володіють тексти усної народної творчості, зокрема її малих форм (заклички, примовки, потішки, дражнилки, прикмети, скоромовки, прислів'я і приказки, загадки та ін.). Так, скоромовки сприяють автоматизації звуків мовлення, засвоєнню складової структури. Дражнилки, перевертні тренують інтонацію. Заклички, примовки, потішки розвивають відчуття ритму. Прислів'я та приказки демонструють зразки лаконізму і точності висловлювання. Вивчення лічилок допомагає вдосконалювати вимовні навички, фонематичний слух, темп мовлення. Народні прикмети розвивають слухову пам'ять, чітку дикцію. На кожному з етапів логопедичного заняття рекомендують застосовувати різні фольклорні жанри. Лічилки і загадки зазвичай використовують під час організаційного моменту, потішки і заклички – для проведення динамічних пауз, пальчикової гімнастики тощо. Систематичне й обґрунтоване застосування малих жанрів фольклору в роботі, спрямованій на розвиток виразності мовлення в дошкільників із дислалією, сприяє тому, що мовлення дитини стає різноманітним, образним, активним, допомагає зміцнити зв'язок поколінь, виховувати інтерес і повагу до українського слова, до національних традицій та культури.

Ключові слова: дислалія, виразність мовлення, фольклор, діти дошкільного віку, логопедична робота.

Olga SHOSTAK,

orcid.org/0000-0002-9858-7940

*Senior Lecturer at the Professor T.I. Ponimanska Department
of Preschool Pedagogy and Psychology and Special Education
Rivne State University for the Humanities
(Rivne, Ukraine) o._shostak@ukr.net*

THE ROLE OF SMALL GENRES OF FOLKLORE TO DEVELOP SPEECH EXPRESSIVENESS FOR PRE-SCHOOL CHILDREN WITH DYSLALIA

The study deals with special features to develop expressive speech for pre-school children with dyslalia with the help of small genres of folklore. Expressive speech includes the presence of language means that correspond to the conditions and communication tasks, its structure, and also is focused on the strengthening of speech expressiveness, maintaining listener's attention and interest, influences on the feelings and imagination. Expressive speech differs with its accuracy, logic, clarity, expressiveness, imagery. However, pre-school children with dyslalia are characterized with disorders of speech expressiveness. It has been observed that children with dyslalia can have some problems in sound pronunciation, perception and reproduction of various intonation structures, difficulties in logical emphasis, choice of the right pause and rhythm.

Choosing the language material for classes with children with dyslalia it is necessary to take into account the developmental potential of the texts of oral folk art, in particular its small forms (callings, bywords, jokes, teasing, omens, tongue-twisters, proverbs and sayings, riddles, etc.). For example, tongue twisters contribute to the speech sounds automation and the syllable structure assimilation. Teasing and inverting train intonation. Callings, bywords, jokes develop a sense of rhythm. Proverbs and sayings demonstrate examples of laconism and expression accuracy. Learning counting rhymes helps improve pronunciation skills, phonemic hearing, and the pace of speech. Folk signs develop auditory memory, clear diction. It is recommended to use different folklore genres at each stage of speech therapy.

Counting rhymes and riddles are usually used during an organizational moment, jokes and callings are used for dynamic pauses, finger gymnastics, etc. Systematic and reasonable use of small genres of folklore during the work that is focused on speech expressiveness development for pre-school children with dyslalia contributes to the fact that the child's speech becomes diverse, imaginative, active, helps strengthen the connection between generations, bring up the interest and respect for the Ukrainian word, for national traditions and culture.

Key words: *dyslalia, speech expressiveness, folklore, pre-school children, speech therapy work.*

Постановка проблеми. Гарне і виразне мовлення – одна з ознак всебічно розвиненої особистості. Виразність – це якісна характеристика мовлення, що забезпечує ефективність комунікації. Водночас виразність можна вважати значним засобом мовленнєвого самовираження людини. Вчені А. Аніщук, В. Бенера, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Маліновська стверджують, що найбільш сприятливий період для формування виразності мовлення – дошкільний вік. Саме в цей час педагоги та сім'я повинні приділяти якнайбільше уваги процесу мовленнєвого розвитку дитини. У роботі з формування звукової та інтонаційної виразності мовлення в дошкільників педагог має враховувати вік вихованців, специфіку мовлення кожної дитини.

Однак до теперішнього часу в теорії та практиці виховання культури мовлення дітей дошкільного віку не розв'язано важливі питання змістового і методичного характеру: які засоби виразності доступні для сприймання та самостійного використання дошкільниками; як можна забезпечити широке застосування дітьми різних засобів виразності; у якій діяльності доцільно розвивати виразність мовлення. Зазначені положення ускладнюються тим, що значну частку дошкільників складають діти з порушеннями мовлення. Це свідчить про необхідність дослідження проблеми розвитку виразності мовлення в дітей дошкільного віку з дислалією.

Аналіз досліджень. Особливості формування мовлення в дошкільників, у тому числі й із мовленнєвими порушеннями, вивчали різні науковці (А. Богуш, Г. Ватаманюк, Л. Джерджевич, С. Джерджевич, Л. Єзерницький, Л. Журавльова, А. Залізник, К. Зелінська-Любченко, О. Кас'яненко, Л. Кобилецька, Т. Кудярска, Д. Лебеденко, І. Марченко, С. Ренке та ін.). Дослідники стверджують, що до важливих засобів розвитку виразного мовлення належить фольклор. Зокрема, долучення дітей із дислалією до витоків української народної культури сприяє розвитку не лише мовленнєвих і пізнавальних здібностей, а й особистості кожної дитини загалом як носія рис українського характеру.

Мета статті – з'ясувати значення малих фольклорних жанрів для розвитку виразності мовлення дошкільників із дислалією.

Виклад основного матеріалу. М. Шеремет і О. Ревуцька зауважують, що дислалію прийнято визначати як порушення звуковимови при збереженій слуховій функції та відсутності порушень іннервації м'язів мовленнєвого апарату, яке може бути пов'язане з вродженими або набутими аномаліями будови органів артикуляції або мати функціональний характер (Шеремет, Ревуцька, 2009: 66). Характерні ознаки дислалії – відсутність, заміна, змішування чи спотворення окремих звуків або їх груп у мовленні. Дітям із дислалією також притаманне порушення виразності мовлення.

У «Словнику сучасної лінгвістики» виразність визначена як комунікативна якість усного або писемного мовлення, яка здатна привертати увагу, викликати інтерес до висловлюваного, впливати на емоції та почуття мовців (Загнітко, 2012: 115). Виразність мовлення вимагає від мовця правильної артикуляції, дотримання норм орфоепії. Зазвичай, виокремлюють мовну та інтонаційну виразність. Мовна виразність передбачає використання образних засобів (метафори, епітети, порівняння), а інтонаційна виразність досягається шляхом використання інтонаційних засобів, таких як мелодика, темп, ритм, наголоси, тембр, паузи.

У дітей із дислалією простежуються порушення голосу (недостатня гучність, вузький динамічний діапазон, невідповідність висоти голосу, невираженість модуляцій), зміни тембру голосу у вигляді глухості й осиплості, монотонність і одноманітність інтонаційної сторони мови. У дислаліків наявні проблеми в сприйнятті і пасивному відтворенні різних інтонаційних конструкцій, труднощі в розстановці логічних наголосів, виборі правильного паузування і ритму. До поширених спотворень інтонаційно-мелодійної та голосової характеристик відносять також маловиразність, загасаючий характер голосу, гугнявість.

Необхідно враховувати те, що мовлення дитини з дислалією не буде виразним, якщо в неї не вироблені навички та вміння правильно вимовляти звуки. Однак окремі діти з дислалією вміють правильно вимовляти всі звуки, але говорять невиразно, недбало через погану дикцію. Саме тому слід формувати в них уміння та навички чітко і виразно вимовляти кожен звук, слово, фразу з молодшого дошкільного віку.

Виразне мовлення також залежить від правильного дихання, чіткої дикції, звучного голосу, нормального темпу, що відповідає меті висловлювання. Формування гнучкості та рухливості голосу зумовлює вміння регулювати його силу і висоту. Необхідно й розвивати різний темп мовлення. Діти з дислалією, які не володіють правильним мовленнєвим диханням, умінням поступово використовувати повітря в процесі промови, найчастіше втрачають звучність голосу, спотворюють слова, передчасно закінчують фразу.

Діти старшого дошкільного віку з дислалією часто порушують плавність мовлення, у зв'язку з тим, що, добираючи повітря, закінчують довгу фразу на видиху. Саме тому рекомендують стежити за їхнім диханням і проводити вправи для автоматизації тихої, протяжної вимови звуків.

Відтак дошкільники з дислалією відчують істотні труднощі в засвоєнні виразної сторони рідної мови, що виражаються в порушеннях звуковимови, просодики. Саме тому важливий пошук та обґрунтування методики застосування ефективних засобів формування в них виразності мовлення. Один із таких корекційних і лінгводидактичних засобів – усна народна творчість, зокрема її малі жанри.

Фольклор демонструє силу народного слова, дає зразки, наслідування яких дозволяє дитині успішно опанувати рідною мовою. Малі жанри фольклору актуальні для розвитку виразності мовлення в дітей із дислалією: вироблення достатнього дихання, ритму, темпу, інтонації. У рамках певної теми тижня логопед може включати у власну педагогічну діяльність різні малі жанри фольклору та народні ігри. У процесі знайомства з народними прикметами, прислів'ями і приказками, лічилками, потішками, загадками, у яких збережена мудрість поколінь, забезпечується широке охоплення мовного матеріалу та різноманітність форм і методів роботи з дітьми з дислалією упродовж кожного тематичного тижня.

Л. Журавльова вважає, що малі жанри фольклору успішно можна використовувати на логопедичних заняттях передусім для автоматизації звуків і розвитку фонематичного слуху, оскільки діти дошкільного віку з дислалією повинні не тільки опанувати всіма звуками мови, але й помічати неправильну вимову, виправляти її жартівливою формі, у грі у невимушеній атмосфері, у звичному їм середовищі (Журавльова, 2012: 67).

На думку І. Марченко, засобами малих жанрів усної народної творчості можна розв'язати багато корекційних завдань у роботі з дітьми дошкільного віку з дислалією, а саме:

- формувати інтерес до текстів усної народної творчості;
- сприяти розвитку пізнавальної активності, допитливості;
- удосконалювати звукову та просодичну сторони мовлення;
- збагачувати словниковий запас;
- розвивати зв'язне мовлення;
- удосконалювати граматичні навички, вчити використовувати різноманітні мовні конструкції;
- розвивати загальну та дрібну моторику в рухливих і пальчикових народних іграх;
- продемонструвати дітям багатство української мови (Марченко, 2010).

Для ефективної реалізації корекційного логопедичного потенціалу малих фольклорних жанрів логопеду доцільно практикувати різні методи та прийоми в роботі з дітьми з дислалією щодо формування виразності їх мовлення, а саме обігравання потішок, закличок, загадок, драматизацію, сюрпризні моменти, мовні, рухливі пальчикові ігри. Вказані прийоми допомагають активізувати мовлення та увагу дітей, інтерес, бажання слухати, дивитися і повторювати. У малих жанрах українського фольклору закладено ігрову основу, що дає змогу реалізувати в корекційній роботі принцип урахування провідної діяльності дошкільників. Багато потішок, приказок, скоромовок супроводжуються рухами дітей, пальчиковою гімнастикою, рухливими іграми. Це знімає напруження, розвиває координацію і точність рухів, швидкість реакції, увагу, пам'ять.

У процесі корекційної роботи логопед використовує різні фольклорні жанри залежно від завдань та етапу заняття. Так, Т. Кудярьська пропонує лічилки і загадки включати в організаційний момент, потішки, заклички широко використовувати для проведення динамічних пауз, пальчикової гімнастики, а також для автоматизації звуків і просодики на індивідуальних заняттях. Загадки, перевертні, приказки також можна використовувати під час вивчення матеріалу на групових заняттях. Скоромовки зазвичай ефективні в роботі над автоматизацією звуків мовлення, складовою структурою. Дразнилки та перевертні вносять різноманітність у логопедичну роботу, розвивають почуття гумору, інтонацію та викликають позитивні емоції в дітей. Прислів'я і приказки допомагають розвитку навичок виразного мовлення, аналізу тексту (Кудярьська, 2014: 137–139).

Кожен із малих фольклорних жанрів можна використовувати для реалізації корекційної мети. Заклички – невеликі пісеньки, призначені для співу групою дітей, вони пов'язані з найдавні-

шими ритуальними обрядами служіння сонцю, воді, землі та іншим природним стихіям. Це не просто звернення до цих стихій, а й виражена в слові, ритмі, інтонації гама почуттів, переживань. Емоція радості, довіри, переконаність у доброму закладені в самому ладі вірша: у хвилеподібних поворотах, у зміні картинок-прохань, в бадьорому ритмі звучання кожного рядка і слова. Повторні поєднання дій дитини зі словами заклички привчають її прислухатися до звуків мовлення, вловлювати його ритм, окремі звукосполучення.

Примовки – це спосіб інтимного спілкування людини з природою. Вони націлені на домашній побут, повсякденні заняття. Фактично все живе, що оточує дитину, не обійдено в них увагою. Примовки під час ігор – це своєрідні прохання до природи про співучасть, добру допомогу. Вони звернені до об'єктів живої та неживої природи. Примовки вчать дітей бути уважними до своїх дій, суворо дотримуватися правил. Примовки позитивно впливають на психіку дитини, їх ритм завжди приємний для сприйняття. Звучання творів цього жанру перетворюється на емоційний контакт, на особливу форму мовленнєвого спілкування.

Фольклорні потішки – невеликі вірші з двох-чотирьох, рідко восьми рядків. Це яскраві словесні картинки, що відображають світ повсякденних вражень дитини: усе те, що оточує її, подано в короткій художній формі, тільки в головних, визначальних рисах. Для потішок характерне шанобливе ставлення до всього живого, ласкаві слова, добрі прізвиська: котик – котусик, курочка – рябушечка. Потішки позбавлені описовості та моралі. Слово в них передає звук, рух, об'єм, колір і навіть смак. Потішка пропонує дітям побачити смішне в житті та навчитися передавати його у слові. Це оптимальний спосіб розвитку координації рухів, загальної та дрібної моторики, почуття ритму. Дитина вчиться узгоджувати свої рухи з ритмом потішки, виконуючи пальчикову гімнастику, граючи в рухові ігри.

Серед народних віршів велику групу складають перевертні, змістом яких є явна нісенітниця, безглуздя. Перевертень підпорядковується певному правилу. Безглуздя, нісенітниця, небувальщина – чудовий засіб для виховання та розвитку почуття гумору, задовольняє пізнавальну потребу дошкільників у позитивних емоціях. Дитині приносить задоволення усвідомлювати, що вона знає, як усе буває насправді, і ніколи не допустить, щоб її обманули. Ця фольклорна форма дає можливість самоствердження, необхідного дошкільнику в його щоденній складній роботі пізнання світу. Природне виникнення цього почуття в грі-

перевертні – одна з цінних педагогічних переваг цього жанру усної народної творчості. Перевертні відкривають дитині можливість через гру словами, звуками, звукосполученнями вловити специфіку звучання мови і характерні для неї виразність, образність, гумор.

Народні прикмети – це зразок землеробської думки народу. Знання природи та життєвий досвід втілювались у висловлювання, що дійшли до наших днів. У корекційній роботі прикмети допомагають розширити словниковий запас дітей, сприяють розвитку слухової пам'яті, дають можливість підвищити інтерес і зняти напруження, розвивають фонематичний слух, сприяють автоматизації звуків мовлення, знайомлять із ритмічністю народного календаря.

Скоромовки допомагають правильно і виразно промовляти вірші і фрази, що важко вимовляються, знайомлять із багатством української мови, з новими поетичними фразами. У кожній скоромовки своя гра звуків та слів. Вони не повторюються. Це корисні граматичні вправи, що тренують дитину в правильному, осмисленому вживанні частин мови і частин слова й одночасно гра в словотворчість. Ще одна особливість скоромовки – її складна ритміка. Використання скоромовок на логопедичних заняттях слугує закріпленню чіткої дикції, використанню різних висотних, силових і тембральних звучань у дітей із дислалією. Скоромовка вимагає точної організації голосового ходу, логічного та орфографічного наголосу. Віршована ритміка організовує чіткість мовлення, не дозволяє пропускати, змінювати звуки. Вона виконує роль організаційного моменту для дихання: дає можливість свідомо його розподіляти, не перериваючи доборами протягом мовлення всередині рядка, і поповнити лише наприкінці рядка. Скоромовки потрібні для розвитку фонематичного слуху, формування здатності дитини вловлювати тонкі звукові відмінності, автоматизації звуків мовлення (Кобилецька, 2021: 180).

Дражнилки призначені для того, щоб поставити на місце кривдника, висловити своє ставлення до неприємних відхилень у поведінці, звичках, у зовнішньому вигляді. Зміст традиційної народної дражнилки – нісенітниця, перевертень. У дражнилці всі спотворення – звукові, смислові, образні дії – приписуються тому, кого дражнять. У ній поєднуються сміх, веселощі і образа, сором, обурення людини, яку дражнять. Текстам дражнілок притаманні чіткість, ритмічність, стислість, виразність.

Народні загадки – важливий жанр, оволодіння яким сприяє інтелектуальному розвитку дитини

з дислалією. Предмет, який загаданий, ховається під натяком, підтекстом. Тому кожна загадка для того, хто відгадує, – це своєрідне вправління на кмітливість. Хоча в старшому дошкільному віці діти з дислалією мають достатні знання та інтелектуальні вміння, вони не завжди правильно відгадують і порівнюють загадки. Доречно застосовувати такі види діяльності дітей із дислалією в іграх із загадками: загадування загадок, відгадування загадок, доказ правильності відгадок, порівняння загадок про той самий об'єкт, порівняння загадок про різні об'єкти.

І. Руснак зауважує, що прислів'я та приказки – образні, поетичні висловлювання, у яких багато уособлень, влучних визначень, їх можна підібрати майже до будь-якої ситуації; це своєрідний кодекс норм життя і поведінки людини (Руснак, 2010: 214). Приказка подібна до прислів'я, але на відміну від неї вона не є повним судженням. Приказка – це частина судження. Значення алегоричних, влучних та образних прислів'їв і приказок розкривається перед дітьми з дислалією поступово, і глибина розуміння їх залежить від уміння дорослих застосовувати прислів'я якомога частіше, у всіх відповідних випадках. Доречно вимовлені прислів'я і приказки запам'ятовуються дітьми і значно впливають на них. Прислів'я знайомлять

дитину з лаконізмом, точністю, влучністю рідної мови. У логопедичній роботі прислів'я застосовуються для розвитку виразного мовлення в дошкільників. Вони також доречні після роботи з оповіданням, казкою.

Лічилки – це історії, вигадані для дітей, способи здійснення об'єктивної справедливості, адже рахунок впливає на розподіл ролей. Головна особливість лічилки – чіткий ритм, можливість промовляти окремо всі слова. Заучування лічилок у процесі логопедичної роботи сприяє розвитку вимовних навичок, фонематичного слуху, складової структури слова, ритму та темпу мовлення, пам'яті, уваги, суцесивних функцій.

Висновки. Таким чином, при виборі мовного матеріалу для індивідуальних, підгрупових і фронтальних занять із дітьми з дислалією слід враховувати той цінний розвивальний потенціал, яким володіють тексти усної народної творчості. Активне використання малих фольклорних жанрів з метою формування виразності мовлення в дошкільників із дислалією допомагає зробити мовлення дитини цікавим, різноманітним, образним, веселим, зміцнити зв'язок поколінь, виховувати інтерес, повагу та любов до українського слова, до національних традицій і культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Журавльова Л. С. Логопедична робота з дітьми дошкільного віку засобами фольклору. Духовність особистості : методологія, теорія і практика. 2012. № 6 (53). С. 64–72.
2. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 402 с.
3. Кобылицька Л. Фольклор як чинник формування художньо-мовленнєвої компетентності здобувачів дошкільної та початкової освіти. Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка. 2021. Вип. 41. Том 2. С. 177–182.
4. Кудярьська Т. Усна народна творчість як засіб розвитку мовлення дошкільників із мовленнєвими порушеннями. Освітній простір України. 2014. Вип. 1. С. 136–140.
5. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови. Логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників: навч. посібник. [Електронний ресурс]. Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 288 с. URL : http://4ua.co.ua/music/tb3ac69a5c53b89521306c36_0.html (дата звернення: 12.02.2023).
6. Руснак І. Є. Український фольклор: навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 304 с.
7. Шеремет М. К., Ревуцька О. В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): навчальний посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 160 с.

REFERENCES

1. Zhuravlova L. S. Lohopedychna robota z ditmy doshkilnoho viku zasobamy folkloru [Speech therapy work with children of preschool age using folklore]. Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. 2012. № 6 (53). P. 64–72. [in Ukrainian].
2. Zahnitko A. Slovnyk suchasnoi lnhvistyky: poniattia i terminy [Dictionary of modern linguistics: concepts and terms]. Donetsk : DonNU, 2012. 402 p. [in Ukrainian].
3. Kobyletska L. Folklor yak chynnyk formuvannia khudozhno-movlennievoi kompetentnosti zdobuvachiv doshkilnoi ta pochatkovoї osvity [Folklore as a factor in the formation of artistic and speech competence of students of preschool and primary education]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Pedagogika. 2021. Vyp. 41. Tom 2. P. 177–182. [in Ukrainian].
4. Kudjarska T. Usna narodna tvorchist yak zasib rozvytku movlennia doshkilnykiv iz movlennievymy porushenniamy [Oral folk art as a means of speech development of preschoolers with speech disorders]. Osvitnij prostir Ukrainy. 2014. Vyp. 1. P. 136–140. [in Ukrainian].
5. Marchenko I. S. Spetsialna metodyka pochatkovoho navchannia ukrainskoi movy. Lohopedychna robota z korektsii porushen movlennia u doshkilnykiv [A special method of initial learning of the Ukrainian language. Speech therapy work on

the correction of speech disorders in preschoolers]: navch. posibnyk. [Elektronnyi resurs]. Kyiv : Vydavnychii dim "Slovo", 2010. 288 p. URL : http://4ua.co.ua/music/tb3ac69a5c53b89521306c36_0.html (data zvernennia: 12.02.2023). [in Ukrainian].

6. Rusnak I. Ye. Ukrainskyi folklor [Ukrainian folklore]: navch. posibnyk. Kyiv : VTs "Akademiia", 2010. 304 p. [in Ukrainian].

7. Sheremet M. K., Revutska O. V. Lohopediia (korektsiina robota pry dyslalii) [Speech therapy (corrective work for dyslalia)]: navchalnyi posibnyk. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2009. 160 p. [in Ukrainian].